

Hrvoje Požar: glavni tajnik Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti

Leo Budin

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti

O povijesti, ciljevima i zadacima Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti

Neposrednu akciju za osnivanje Akademije u Zagrebu započeo je 1860. đakovačko-srijemski biskup Josip Juraj Strossmayer. On predaje banu Josipu Šokčeviću zakladni list na 50 000 forinti za osnivanje Akademije uz popratno pismo u kojem izražava želju da bi se u Akademiji »imali stjecati svi bolji umovi (...) da viećaju kojim bi se načinom imala najpreče stvoriti jedna narodna knjiga na slavjanskom jugu, i kako bi imala uzeti u svoje okrilje sve struke čovječje znanosti«.

Pitanje osnivanja Akademije biskup Strossmayer je službeno pokrenuo na sjednici Hrvatskoga sabora 29. travnja 1861. Sabor je na njegov prijedlog istoga dana izabrao odbor koji će izraditi statut Akademije, s jasnim određenjem njezine svrhe i ustroja. Taj se datum obilježava kao dan osnivanja Akademije. Strossmayer je Akademiju nazvao južnoslavenskom u želji da pomogne znanstvenom i kulturnom uzdizanju i drugih južnoslavenskih naroda (uključivši i Bugare).

U *Predgovoru Spomenice* izdane u povodu 150. obljetnice osnivanja Akademije predsjednik akademik Zvonko Kusić sažeto je opisao ulogu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti:

»Akademija ima poslanje i zadaću dostojanstveno i neupitno štiti nacionalne interese Hrvatske i boriti se za njih u svim područjima i u svim situacijama. Akademija mora podržati nacionalne interese kada je to god primjereno. Ona treba imati viziju i davati strateške smjernice o ključnim pitanjima nacije bez natruha ideologije.

Primarna je uloga Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti okupljanje, mobiliziranje, vođenje i predstavljanje znanstvene, stručne i umjetničke elite u svim područjima. Akademija mora promicati znanost i

umjetnost najviše kvalitete i jačati društvenu ulogu znanosti i umjetnosti fokusirajući se na važna društvena pitanja i procjenjujući ih sa znanstvenog i umjetničkog motrišta.«

Izbor akademika Hrvoja Požara za glavnoga tajnika Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti

Profesor Hrvoje Požar izabran je 1963. za člana suradnika u Odjelu za matematičke, fizičke i tehničke znanosti (drugi odjel). U lipnju 1965. izabran je za dopisnoga člana u istom odjelu. Godine 1972. odjeli su preimenovani u razrede te ja na izornoj skupštini 6. lipnja 1975. profesor Požar izabran za redovitoga člana Akademije u Razredu za matematičke, fizičke i tehničke znanosti (Razred za tehničke znanosti deveti je razred, osnovan 1996). Akademik Hrvoje Požar je na godišnjoj skupštini Akademije 23. ožujka 1978. izabran za glavnoga tajnika. U skladu sa Statutom Akademije glavni tajnik:

- priprema zasjedanja Skupštine i Predsjedništva Akademije i brine za izvršenje njihovih odluka
- surađuje s tajnicima razreda, predsjednicima vijeća, odbora, povjerenstava i drugih Akademijinih tijela, s voditeljima Akademijinih jedinica i usklađuje njihov rad
- prati rad Akademijinih jedinica i stručnih službi
- koordinira Akademijinu izdavačku djelatnost.

U početnim godinama Akademijina djelovanja dužnost glavnoga tajnika su među ostalima obnašali Đuro Daničić, Vatroslav Jagić, Josip Torbar. U novije doba glavni tajnici bile su sljedeće znamenite osobe: Miroslav Krleža (1950–51), Marko Kostrenčić (1951–57), Grga Novak (1957–58), Mijo Mirković (1958–61), Miroslav Karšulin (1961–72), Nikola Škreb (1972–73), Drago Grdenić (1973–75), Andre Mohorovičić (1975–78), Hrvoje Požar (1978–91), Milan Moguš (1991–97), Andrija Kaštelan (1998–2003), Slavko Cvetnić (2004–10), Pavle Rudan (2010 –). Iz toga se popisa može uočiti da je akademik Hrvoje Požar bio najdugovječniji glavni tajnik Akademije.

Djelovanje akademika Hrvoja Požara kao glavnoga tajnika Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti

Uobičajeno se u ožujku održavaju redovite godišnje skupštine Akademije. Na tim se godišnjim skupštinama prihvaćaju izvješća o Akademijinu radu za prethodnu kalendarsku godinu.

Cjelokupan rad opisan je u redovitim edicijama pod naslovom *Ljetopis Hrvatske akademije*. Urednik te edicije je uobičajeno glavni tajnik Akademije. Tako je kao

novoizabrani glavni tajnik akademik Hrvoje Požar uredio 82. knjigu *Ljetopisa Jugoslavenske akademije za 1978. godinu* koja je izdana u ožujku 1979. Međutim, glavni tajnik akademik Hrvoje Požar uložio je veliki trud i istodobno uredio i 79., 80. i 81. knjigu *Ljetopisa Jugoslavenske akademije za godine 1975., 1976. i 1977. koje su objavljene 1979. godine*. Način oblikovanja ljetopisa koji je uveo akademik Hrvoje Požar zadržao se do danas. U ljetopisu se objavljuje godišnje izvješće glavnoga tajnika koje se sastoji od sljedećih točaka:

- osnovni podatci o članstvu Akademije
- zasjedanja Akademije
- rad Akademijina Predsjedništva
- rad Akademijinih odbora (za međunarodnu suradnju, za nagrade, za obnovu Arboretuma Trsteno, za zaštitu i održavanje imovine i kulturnih dobara...)
- rad Akademijinih razreda i drugih jedinica
- nakladnička djelatnost
- glavno financijsko izvješće i završni račun.

Ljetopis Jugoslavenske akademije za godinu 1990., koji je izdan u ožujku 1991., zadnji je ljetopis koji je uredio glavni tajnik, akademik Hrvoje Požar. Akademik Požar posebnu je pozornost usmjerio na Akademijinu nakladničku djelatnost koja je dosegla takvu razinu da se izdavala jedna knjiga tjedno. O toj njegovoj djelatnosti akademik Jakov Sirotković kaže:

»Na svakoj od tih knjiga je potpis glavnog tajnika, akademika Hrvoja Požara u ime izdavača, u stvari kao odgovornog urednika. Pri tome se nije radilo samo o potpisivanju knjiga i odobravanju za tisak već o nizu poslova u pripremi za tisak i ostvarivanju uvjeta za njihovo objavljivanje. Nema ni jednog autora s kojim naš glavni tajnik nije pri tom osobno komunicirao, dok je najveći broj, uvjeren sam, pročitao, uz primjedbe autorima.

Kada bi se samo time mjerio, doprinos Hrvoja Požara našoj Akademiji bio bi izuzetan. Stoga je njegovo dugogodišnje djelovanje kao glavnoga tajnika ostavilo neizbrisiv trag u Hrvatskoj akademiji.«

Akademik Hrvoje Požar imao je značajne zasluge za uvođenje nagrade Josip Juraj Strossmayer za najuspješnija znanstvena djela i izdavački pothvat u tekućoj godini, koju je 1989. pod pokroviteljstvom Akademije uveo Zagrebački velesajam i koja se dodjeljivala u okviru sajma Interliber.

Preimenovanje Jugoslavenske akademije u Hrvatsku akademiju

Uloga akademika Hrvoja Požara u preimenovanju Jugoslavenske akademije u Hrvatsku akademiju može se prepoznati iz sadržaja *Ljetopisa hrvatske akademije za godinu 1991.*, koji je izdan 1992., a uredio ga je akademik Milan Moguš. U svojim je istupima akademik Požar skretao pozornost na to da je Akademija i po sastavu radnoga članstva i po svome djelovanju već u početku bila i trajno ostala hrvatskom akademijom. Osim toga, ubrzo nakon osnivanja JAZU-a u Zagrebu, bila je osnovana Srpska, zatim Bugarska akademija, pa tako nije mogla biti ostvarena zamisao osnivača Josipa Jurja Strossmayera da Akademija u Zagrebu ostane zajednička akademija svih naroda na slavenskom jugu. Sva znanstvena nakladnička djelatnost Akademije u Zagrebu bila je trajno i u prvome redu usmjerena istraživanjima hrvatske povijesti, kulture, jezika i prirodoslovne baštine.

O tome je akademik Požar rekao:

»Promjena imena *de facto* znači stavljanje Akademije u pravi status i s pravim nazivom. Ona je oduvijek bila – hrvatska akademija. Najbolje to ilustriraju njene publikacije. Cijeli ih niz, a počele su se izdavati još u prošlom stoljeću, nosi hrvatski naziv. Nekoliko ih ima jugoslavensko ili južnoslavensko ime, ali kad analizirate što je objavljeno, onda se vidi da je čak 85 do 90 posto hrvatskih tema...«

Hrvatski je sabor 26. lipnja 1991. donio Zakon o Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti. U članku 1. toga Zakona stoji:

»Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti (u daljem tekstu: Akademija) najviša je znanstvena i umjetnička ustanova u Republici Hrvatskoj. Akademija nastavlja rad i pravni je sljednik Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti osnovane 1866. kao najviša znanstvena ustanova svih južnoslavenskih naroda, Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti od 1941–1945, a od 1947. do 1991. ponovno Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.«

Počast glavnomu tajniku akademiku Hrvoju Požaru

Akademik Hrvoje Požar umro je 30. lipnja 1991. Dana 24. srpnja 1991. stupio je na snagu novi Zakon o Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti. Izvanredna skupština preimenovane Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti održana je 24. rujna 1991. Na početku zasjedanja predsjednik Jakov Sirotković pozvao je članove Skupštine da minutom šutnje odaju počast preminulomu glavnom tajniku, akademiku Hrvoju Požaru. Akademik Vinko Škarić, tajnik tadašnjeg Razreda za matematičke, fizičke i tehničke znanosti, je o akademiku Požaru rekao:

»Hrvoje Požar je jedan od najznačajnijih znanstvenika naše i svjetske poslijeratne znanosti na području elektroenergetike. Jednako je zaslužan i za razvoj izdavačke djelatnosti pa njegove duhovne vrijednosti neće silaziti s naše znanstvene pozornice. U svim svojim dodirima sa svijetom nastupa kao besprijekorni humanist, pa ga svugdje i u svim radnim sredinama smatraju učiteljem i savjetnikom. U tome se ogledala i njegova prometejska uloga stvaranja svjetla u našim krajevima. Voda ga je također zaokupljala kao izvor energije i snage, ali i smirenosti. Iz svog je zavičaja beskompromisno u život unosio odlučnost, upornost, nadarenost, radinost, ali i vedrinu i smirenost. Stvarao je kod nas klimu povjerenja i vjere u čovjeka i njegovu budućnost.«